ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 6ης Νοεμβρίου 2018*

«Αίτηση αναιρέσεως – Κρατικές ενισχύσεις – Απόφαση με την οποία κηρύσσεται αδύνατη η ανάκτηση κρατικής ενισχύσεως μη συμβατής με την εσωτερική αγορά – Απόφαση διαπιστώνουσα τη μη ύπαρξη κρατικής ενισχύσεως – Προσφυγές ακυρώσεως ασκηθείσες από ανταγωνιστές των δικαιούχων κρατικών ενισχύσεων – Παραδεκτό – Κανονιστική πράξη η οποία δεν επάγεται εκτελεστικά μέτρα – Άμεσος επηρεασμός – Έννοια της "απόλυτης αδυναμίας" ανακτήσεως κρατικής ενισχύσεως μη συμβατής με την εσωτερική αγορά – Έννοια της "κρατικής ενισχύσεως" – Έννοιες της "επιχειρήσεως" και της "οικονομικής δραστηριότητας"»

Στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-622/16 P έως C-624/16 P,

με αντικείμενο τρεις αιτήσεις αναιρέσεως δυνάμει του άρθρου 56 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ασκήθηκαν στις 25 Νοεμβρίου 2016,

Scuola Elementare Maria Montessori Srl, με έδρα τη Ρώμη (Ιταλία), εκπροσωπούμενη από τους E. Gambaro και F. Mazzocchi, avvocati,

αναιρεσείουσα,

όπου οι λοιποί διάδικοι είναι:

η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, εκπροσωπούμενη από τους D. Grespan και P. Stancanelli, καθώς και από την F. Tomat,

καθής πρωτοδίκως,

η **Ιταλική Δημοκρατία**, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τους G. De Bellis και S. Fiorentino, avvocati dello Stato,

παρεμβαίνουσα πρωτοδίκως (C-622/16 P),

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους P. Stancanelli και D. Grespan, καθώς και από την F. Tomat,

αναιρεσείουσα,

όπου οι λοιποί διάδικοι είναι:

η **Scuola Elementare Maria Montessori Srl**, με έδρα τη Ρώμη, εκπροσωπούμενη από τους E. Gambaro και F. Mazzocchi, avvocati,

προσφεύγουσα πρωτοδίκως,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

η **Ιταλική Δημοκρατία**, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τους G. De Bellis και S. Fiorentino, avvocati dello Stato,

παρεμβαίνουσα πρωτοδίκως (C-623/16 P),

και

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους P. Stancanelli και D. Grespan, καθώς και από την F. Tomat,

αναιρεσείουσα,

όπου οι λοιποί διάδικοι είναι:

ο **Pietro Ferracci**, κάτοικος San Cesareo (Ιταλία),

προσφεύγων πρωτοδίκως,

η **Ιταλική Δημοκρατία**, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τους G. De Bellis και S. Fiorentino, avvocati dello Stato,

παρεμβαίνουσα πρωτοδίκως (C-624/16 P),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, R. Silva de Lapuerta, Αντιπρόεδρο, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, A. Prechal, T. von Danwitz (εισηγητή) και C. Toader, προέδρους τμήματος, D. Šváby, M. Berger, C. G. Fernlund και C. Vajda, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Wathelet

γραμματέας: V. Giacobbo-Peyronnel, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 6ης Φεβρουαρίου 2018,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 11ης Απριλίου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με τις αιτήσεις αναιρέσεως που άσκησαν αντίστοιχα στις υποθέσεις C-622/16 P και C-623/16 P, η Scuola Elementare Maria Montessori Srl και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζητούν την αναίρεση της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής (T-220/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:484), με την οποία το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε ως αβάσιμη την προσφυγή που άσκησε η Scuola Elementare Maria Montessori με αίτημα την ακύρωση της αποφάσεως 2013/284/ΕΕ της Επιτροπής, της 19ης Δεκεμβρίου 2012, σχετικά με την κρατική ενίσχυση S.A. 20829 [C 26/2010, πρώην NN 43/2010 (πρώην CP 71/2006)] Καθεστώς απαλλαγής από τον δημοτικό φόρο ακίνητης περιουσίας για ακίνητα που χρησιμοποιούνται από μη εμπορικές οντότητες για ειδικούς σκοπούς που χορήγησε η Ιταλία (ΕΕ 2013, L 166, σ. 24, στο εξής: επίδικη απόφαση).

2 Με την αίτηση αναιρέσεως που άσκησε στην υπόθεση C-624/16 P, η Επιτροπή ζητεί την αναίρεση της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Ferracci κατά Επιτροπής (T-219/13, EU:T:2016:485), με την οποία το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε ως αβάσιμη την προσφυγή του P. Ferracci με αίτημα την ακύρωση της επίδικης αποφάσεως της Επιτροπής.

Το νομικό πλαίσιο

3 Το άρθρο 1, στοιχείο δ', του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999 του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου [108 ΣΛΕΕ] (ΕΕ 1999, L 83, σ. 1), ορίζει ότι ως «καθεστώς ενισχύσεων» νοείται «κάθε πράξη βάσει της οποίας, χωρίς να απαιτούνται περαιτέρω μέτρα εκτέλεσης, μπορούν να χορηγούνται ατομικές ενισχύσεις σε επιχειρήσεις οι οποίες ορίζονται στην εν λόγω πράξη κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο και κάθε πράξη βάσει της οποίας μπορεί να χορηγείται ενίσχυση μη συνδεόμενη με συγκεκριμένο σχέδιο σε μία ή περισσότερες επιχειρήσεις για αόριστο χρονικό διάστημα ή/και για απροσδιόριστο ποσό».

4 Το άρθρο 14, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού προβλέπει τα εξής:

«Σε περίπτωση αρνητικής απόφασης για υπόθεση παράνομων ενισχύσεων, η Επιτροπή αποφασίζει την εκ μέρους του οικείου κράτους μέλους λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων για την ανάκτηση της ενίσχυσης από τον δικαιούχο (εφεξής αποκαλούμενη "απόφαση ανάκτησης"). Η Επιτροπή δεν απαιτεί ανάκτηση της ενίσχυσης εάν αυτό αντίκειται σε κάποια γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου.»

Το ιστορικό των διαφορών

5 Για τις ανάγκες της παρούσας διαδικασίας, το ιστορικών των διαφορών, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 1 έως 20 των αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής (T-220/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:484), και της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Ferracci κατά Επιτροπής (T-219/13, EU:T:2016:485) (στο εξής, από κοινού: αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις), συνοψίζεται ως ακολούθως.

6 Ο P. Ferracci, είναι ιδιοκτήτης ενός τουριστικού ξενοδοχειακού καταλύματος «Bed & Breakfast», που αποτελείται από δύο δωμάτια. Η Scuola Elementare Maria Montessori είναι ιδιωτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα. Κατά τα έτη 2006 και 2007, υπέβαλαν καταγγελίες στην Επιτροπή, υποστηρίζοντας ότι, αφενός, η τροποποίηση του πεδίου εφαρμογής του εθνικού καθεστώτος περί του Imposta comunale sugli immobili (δημοτικού φόρου ακίνητης περιουσίας, στο εξής: ICI) που αποφάσισε η Ιταλική Δημοκρατία και, αφετέρου, το άρθρο 149, παράγραφος 4, του Testo unico delle imposte sui redditi (ενιαίου νόμου για τη φορολογία εισοδήματος, στο εξής: TUIR) συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις μη συμβατές με την εσωτερική αγορά.

7 Η τροποποίηση του πεδίου εφαρμογής του ICI προέβλεπε, κατ' ουσίαν, ότι η απαλλαγή από τον φόρο αυτό, της οποίας έχαιραν, από το 1992, οι μη εμπορικές οντότητες οι οποίες ασκούν, στα ακίνητα ιδιοκτησίας τους, αποκλειστικά δραστηριότητες στους τομείς της κοινωνικής πρόνοιας, κοινωνικής ασφαλίσεως, υγειονομικής φροντίδας, εκπαιδεύσεως, στεγάσεως, καθώς και πολιτιστικές, ψυχαγωγικές, αθλητικές, θρησκευτικές και λατρευτικές δραστηριότητες, έχει την έννοια ότι ισχύει και για τις εν λόγω δραστηριότητες «ανεξαρτήτως της ενδεχομένως εμπορικής φύσεώς τους». Το άρθρο 149, παράγραφος 4, του TUIR εξαιρούσε, κατ' ουσίαν, τα εκκλησιαστικά ιδρύματα που έχουν αναγνωριστεί ως νομικά πρόσωπα αστικού δικαίου και τους ερασιτεχνικούς αθλητικούς συλλόγους από την εφαρμογή των προβλεπόμενων στην εν λόγω διάταξη κριτηρίων από τα οποία εξαρτάτο, όσον αφορά όλες τις άλλες οντότητες, η απώλεια της ιδιότητας της μη εμπορικής οντότητας.

8 Στις 12 Οκτωβρίου 2010, η Επιτροπή αποφάσισε να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας κατά την έννοια του άρθρου 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, σχετικά, αφενός, με την απαλλαγή από τον ICI και, αφετέρου, με το άρθρο 149, παράγραφος 4, του TUIR.

9 Στις 15 Φεβρουαρίου 2012, οι ιταλικές αρχές γνωστοποίησαν στην Επιτροπή την πρόθεσή τους να προβούν στη θέσπιση νέας ρυθμίσεως σχετικά με τον δημοτικό φόρο ακίνητης περιουσίας και ανακοίνωσαν ότι η απαλλαγή από τον ICI θα αντικαθίστατο, από 1ης Ιανουαρίου 2012, από την προβλεπόμενη από το νέο καθεστώς σχετικά με τον Imposta municipale unica (ενιαίο δημοτικό φόρο, στο εξής: IMU) απαλλαγή. Η κανονιστική αυτή ρύθμιση θεσπίστηκε στις 19 Νοεμβρίου 2012.

10 Στις 19 Δεκεμβρίου 2012, η Επιτροπή εξέδωσε την επίδικη απόφαση με την οποία διαπίστωσε, καταρχάς, ότι η απαλλαγή που χορηγήθηκε, στο πλαίσιο του καθεστώτος του ICI, στις μη εμπορικές οντότητες οι οποίες ασκούσαν, στα ακίνητα ιδιοκτησίας τους, ειδικές δραστηριότητες συνιστούσε κρατική ενίσχυση μη συμβατή με την εσωτερική αγορά, την οποία παράνομα χορήγησε η Ιταλική Δημοκρατία, κατά παράβαση του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ. Εν συνεχεία, η Επιτροπή έκρινε ότι, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτεροτήτων της υπό κρίση περιπτώσεως, θα ήταν απολύτως αδύνατο για την Ιταλική Δημοκρατία να ανακτήσει τις παράνομες ενισχύσεις, με αποτέλεσμα η Επιτροπή να μη διατάξει, με την επίδικη απόφαση, την ανάκτησή τους. Τέλος, η Επιτροπή έκρινε ότι ούτε το άρθρο 149, παράγραφος 4, του TUIR ούτε η προβλεπόμενη από το νέο καθεστώς του IMU απαλλαγή συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

Οι προσφυγές ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και οι αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις

11 Με δικόγραφα που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου στις 16 Απριλίου 2013, ο P. Ferracci και η Scuola Elementare Maria Montessori άσκησαν, αντίστοιχα, προσφυγή με αίτημα την ακύρωση της επίδικης αποφάσεως καθόσον με αυτή η Επιτροπή διαπίστωσε ότι ήταν αδύνατο για τις ιταλικές αρχές να ανακτήσουν τις κριθείσες ως παράνομες και μη συμβατές με την εσωτερική αγορά ενισχύσεις (στο εξής: πρώτο τμήμα της επίδικης αποφάσεως), ότι το άρθρο 149, παράγραφος 4, του TUIR δεν συνιστούσε κρατική ενίσχυση (στο εξής: δεύτερο τμήμα της επίδικης αποφάσεως), και ότι το ίδιο ίσχυε για το νέο καθεστώς του IMU (στο εξής: τρίτο τμήμα της επίδικης αποφάσεως).

12 Με δικόγραφα που κατέθεσε στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου στις 17 Ιουλίου 2013, η Επιτροπή προέβαλε ενστάσεις απαραδέκτου, τις οποίες το Γενικό Δικαστήριο αποφάσισε, με διατάξεις της 29ης Οκτωβρίου 2014, να εξετάσει μαζί με την ουσία της υποθέσεως.

13 Με τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε τις δύο προσφυγές παραδεκτές βάσει του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, ΣΛΕΕ, εκτιμώντας ότι η επίδικη απόφαση συνιστούσε κανονιστική πράξη η οποία αφορά άμεσα τον P. Ferracci και τη Scuola Elementare Maria Montessori και η οποία δεν επάγεται εκτελεστικά μέτρα έναντι αυτών. Το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε επί της ουσίας τις δύο προσφυγές.

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και τα αιτήματα των διαδίκων των αναιρετικών δικών

14 Με την αίτηση αναιρέσεως που άσκησε στην υπόθεση C-622/16 P, η Scuola Elementare Maria Montessori ζητεί από το Δικαστήριο:

– να αναιρέσει την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής (T-220/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:484), και, συνακόλουθα, να ακυρώσει την επίδικη απόφαση καθόσον η Επιτροπή αποφάσισε να μη διατάξει την ανάκτηση της χορηγηθείσας υπό τη μορφή απαλλαγής από τον ICI ενισχύσεως και έκρινε ότι τα μέτρα σχετικά με την απαλλαγή από τον IMU δεν ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ·

– σε κάθε περίπτωση, να αναιρέσει τα κεφάλαια της εν λόγω αποφάσεως που προσβάλλονται με τους λόγους αναιρέσεως που θα κριθούν βάσιμοι και θα γίνουν δεκτοί από το Δικαστήριο και

– να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα των δύο βαθμών δικαιοδοσίας.

15 Η Επιτροπή, υποστηριζόμενη από την Ιταλική Δημοκρατία, ζητεί από το Δικαστήριο:

– να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως στο σύνολό της· και

– να καταδικάσει την αναιρεσείουσα στα δικαστικά έξοδα τόσο της παρούσας όσο και της πρωτόδικης διαδικασίας.

16 Με τις αιτήσεις αναιρέσεως που άσκησε στις υποθέσεις C-623/16 P και C-624/16 P, η Επιτροπή, υποστηριζόμενη από την Ιταλική Δημοκρατία, ζητεί από το Δικαστήριο:

– να αναιρέσει τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις στο μέτρο που με αυτές το Γενικό Δικαστήριο έκρινε τις πρωτοδίκως ασκηθείσες προσφυγές παραδεκτές, βάσει του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, ΣΛΕΕ·

– να κηρύξει τις πρωτοδίκως ασκηθείσες προσφυγές απαράδεκτες βάσει του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, δεύτερη και τρίτη περίπτωση, ΣΛΕΕ και, συνακόλουθα, να τις απορρίψει στο σύνολό τους, και

– να καταδικάσει τον P. Ferracci και τη Scuola Elementare Maria Montessori στα δικαστικά έξοδα της Επιτροπής τόσο στο πλαίσιο της διαδικασίας ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου όσο και στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας.

17 Η Scuola Elementare Maria Montessori ζητεί από το Δικαστήριο:

– να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως που άσκησε η Επιτροπή στην υπόθεση C-623/16 P και να επικυρώσει την απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής (T-220/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:484), καθόσον με αυτή το Γενικό Δικαστήριο έκρινε παραδεκτή την προσφυγή που είχε ασκήσει κατά της επίδικης αποφάσεως και

– να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα της υπό κρίση υποθέσεως.

18 Με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου της 11ης Απριλίου 2017, αποφασίστηκε η συνεκδίκαση των υποθέσεων C-622/16 P έως C-624/16 P προς διευκόλυνση της προφορικής διαδικασίας και έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί των αιτήσεων αναιρέσεως της Επιτροπής στις υποθέσεις C-623/16 P και C-624/16 P

19 Προς στήριξη των αιτήσεών της αναιρέσεως στις υποθέσεις C-623/16 P και C-624/16 P, η Επιτροπή, υποστηριζόμενη από την Ιταλική Δημοκρατία, προβάλλει έναν και μόνο λόγο αναιρέσεως, που υποδιαιρείται σε τρία σκέλη, με τον οποίο προβάλλεται ότι το Γενικό Δικαστήριο ερμήνευσε και εφάρμοσε εσφαλμένως καθεμιά από τις τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, ΣΛΕΕ.

Επί του πρώτου σκέλους του λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

20 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι ο χαρακτηρισμός της επίδικης αποφάσεως ως κανονιστικής πράξεως ενέχει πλάνη περί το δίκαιο. Πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο εσφαλμένως έκρινε ότι κάθε μη νομοθετική πράξη γενικής ισχύος είναι κατ' ανάγκην κανονιστική πράξη. Δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο εσφαλμένως συνήγαγε τον κανονιστικό χαρακτήρα της επίδικης αποφάσεως από τη γενική ισχύ των εθνικών μέτρων που αποτελούσαν αντικείμενο της εν λόγω αποφάσεως. Τρίτον, στο μέτρο που το πρώτο τμήμα της επίδικης αποφάσεως αφορούσε έναν περιορισμένο κύκλο προσώπων, το Γενικό Δικαστήριο δεν μπορούσε, εν πάση περιπτώσει, να θεωρήσει ότι καθένα από τα τρία τμήματα της επίδικης αποφάσεως είχε γενική ισχύ.

21 Η Scuola Elementare Maria Montessori αμφισβητεί την ορθότητα της επιχειρηματολογίας αυτής.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

22 Πρώτον, υπενθυμίζεται ότι με τη Συνθήκη της Λισσαβώνας προστέθηκε στο άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, μία τρίτη περίπτωση η οποία καθιστά ηπιότερες τις προϋποθέσεις του παραδεκτού των προσφυγών ακυρώσεως που ασκούνται από φυσικά και νομικά πρόσωπα. Πράγματι, η περίπτωση αυτή χωρίς να εξαρτά το παραδεκτό των προσφυγών ακυρώσεως που ασκούνται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα από την προϋπόθεση του ατομικού επηρεασμού, παρέχει αυτή τη δυνατότητα ασκήσεως προσφυγής και κατά «κανονιστικών πράξεων» που δεν επάγονται εκτελεστικά μέτρα και αφορούν άμεσα τον προσφεύγοντα (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2013, C-583/11 P, Inuit Tapiriit Kanatami κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, EU:C:2013:625, σκέψη 57).

23 Όσον αφορά την έννοια των «κανονιστικών πράξεων», το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι αυτή έχει περισσότερο περιορισμένο περιεχόμενο από την έννοια «πράξεις» που χρησιμοποιείται στο άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, πρώτη και δεύτερη περίπτωση, ΣΛΕΕ και αφορά πράξεις γενικής ισχύος εξαιρουμένων των νομοθετικών πράξεων (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2013, Inuit Tapiriit Kanatami κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, C-583/11 P, EU:C:2013:625, σκέψεις 58 έως 61).

24 Συναφώς, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 26 των προτάσεών του, η ερμηνεία που υποστηρίζει η Επιτροπή, σύμφωνα με την οποία υφίστανται μη νομοθετικές πράξεις γενικής ισχύος, όπως η επίδικη απόφαση, οι οποίες δεν εμπίπτουν στην έννοια των «κανονιστικών πράξεων», κατά το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, ΣΛΕΕ, δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Πράγματι, η ερμηνεία αυτή δεν βρίσκει κανένα έρεισμα στο γράμμα, στο ιστορικό θεσπίσεως ή στον σκοπό αυτής της διατάξεως.

25 Όσον αφορά, καταρχάς, το γράμμα της εν λόγω διατάξεως, αυτή αναφέρεται, γενικώς, στις «κανονιστικές πράξεις» και δεν περιέχει ενδείξεις περί του ότι η αναφορά αυτή αφορά μόνον ορισμένους τύπους ή υποκατηγορίες των εν λόγω πράξεων.

26 Όσον αφορά, εν συνεχεία, το ιστορικό θεσπίσεως της ίδιας διατάξεως, από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του άρθρου III-365, παράγραφος 4, του σχεδίου συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος για την Ευρώπη, το περιεχόμενο του οποίου περιελήφθη με πανομοιότυπη διατύπωση στο άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, προκύπτει ότι η προσθήκη της τρίτης περιπτώσεως στη διάταξη αυτή αποσκοπούσε στη διεύρυνση των προϋποθέσεων παραδεκτού των προσφυγών ακυρώσεως ως προς τα φυσικά και νομικά πρόσωπα και ότι οι μόνες πράξεις γενικής ισχύος για τις οποίες έπρεπε να διατηρηθεί μια περιοριστική προσέγγιση ήταν οι νομοθετικές πράξεις [βλ., μεταξύ άλλων, Γραμματεία

της Ευρωπαϊκής Συνελεύσεως, τελική έκθεση της ομάδας εργασίας για τον τρόπο λειτουργίας του Δικαστηρίου, της 25ης Μαρτίου 2003 (CONV 636/03, σημείο 22), και διαβιβαστικό σημείωμα του Προεδρείου προς τη Συνέλευση, της 12ης Μαΐου 2003 (CONV 734/03, σ. 20)].

27 Όσον αφορά, τέλος, τον σκοπό του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, ΣΛΕΕ, ο σκοπός αυτός συνίσταται, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 22, 23 και 26 της παρούσας αποφάσεως, στο να καταστούν ηπιότερες οι προϋποθέσεις του παραδεκτού των προσφυγών ακυρώσεως που ασκούνται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα κατά όλων των πράξεων γενικής ισχύος, εξαιρουμένων των πράξεων νομοθετικού χαρακτήρα. Η εξαίρεση, ωστόσο, από το πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής ορισμένων τύπων ή υπό-κατηγοριών μη νομοθετικών πράξεων γενικής ισχύος θα αντέβαινε στον εν λόγω σκοπό.

28 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η έννοια των «κανονιστικών πράξεων», κατά το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, ΣΛΕΕ, καλύπτει όλες τις μη νομοθετικές πράξεις γενικής ισχύος. Δεδομένου ότι η επίδικη απόφαση δεν συνιστά νομοθετική πράξη, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον περιορίστηκε, για την εξέταση του κανονιστικού χαρακτήρα των τριών τμημάτων της εν λόγω αποφάσεως, να εκτιμήσει κατά πόσον τα τμήματα αυτά έχουν γενική ισχύ.

29 Δεύτερον, υπενθυμίζεται συναφώς ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, μια πράξη έχει γενική ισχύ αν εφαρμόζεται σε αντικειμενικώς προσδιοριζόμενες καταστάσεις και αν παράγει έννομα αποτελέσματα έναντι κατηγοριών προσώπων που καθορίζονται κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο (αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 1968, Zuckerfabrik Watenstedt κατά Συμβουλίου, 6/68, EU:C:1968:43, σ. 605, της 15ης Ιανουαρίου 2002, Libéros κατά Επιτροπής, C-171/00 P, EU:C:2002:17, σκέψη 28 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 17ης Μαρτίου 2011, AJD Tuna, C-221/09, EU:C:2011:153, σκέψη 51 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

30 Το άρθρο 1, στοιχείο δ', του κανονισμού 659/1999 ορίζει ότι ως «καθεστώς ενισχύσεων» νοείται «κάθε πράξη βάσει της οποίας, χωρίς να απαιτούνται περαιτέρω μέτρα εκτέλεσης, μπορούν να χορηγούνται ατομικές ενισχύσεις σε επιχειρήσεις οι οποίες ορίζονται στην εν λόγω πράξη κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο και κάθε πράξη βάσει της οποίας μπορεί να χορηγείται ενίσχυση μη συνδεόμενη με συγκεκριμένο σχέδιο σε μία ή περισσότερες επιχειρήσεις για αόριστο χρονικό διάστημα ή/και για απροσδιόριστο ποσό».

31 Όσον αφορά το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως αποφανθεί, στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, ότι οι αποφάσεις της Επιτροπής που έχουν ως αντικείμενο να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν ένα εθνικό καθεστώς έχουν γενική ισχύ. Η γενική αυτή ισχύς αποτελεί συνέπεια του γεγονότος ότι οι εν λόγω αποφάσεις εφαρμόζονται σε αντικειμενικώς καθοριζόμενες καταστάσεις και συνεπάγονται έννομα αποτελέσματα για μια κατηγορία προσώπων τα οποία καθορίζονται γενικώς και αφηρημένως (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 22ας Δεκεμβρίου 2008, British Aggregates κατά Επιτροπής, C-487/06 P, EU:C:2008:757, σκέψη 31, της 17ης Σεπτεμβρίου 2009, Επιτροπή κατά Koninklijke FrieslandCampina, C-519/07 P, EU:C:2009:556, σκέψη 53 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 28ης Ιουνίου 2018, Lowell Financial Services κατά Επιτροπής, C-219/16 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2018:508, σκέψη 42 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

32 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με τα σημεία 48 και 49 των προτάσεών του, η νομολογία αυτή μπορεί να τύχει εφαρμογής στο πλαίσιο του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, ΣΛΕΕ. Συγκεκριμένα, το ζήτημα αν μια πράξη έχει ή όχι γενική ισχύ αφορά μια αντικειμενική ιδιότητα της πράξεως η οποία δεν δύναται να διαφέρει αναλόγως των διαφόρων περιπτώσεων του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ. Επιπλέον, μια ερμηνεία σύμφωνα με την οποία μια πράξη μπορεί συγχρόνως να έχει γενική ισχύ στο πλαίσιο του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, ΣΛΕΕ και να στερείται τέτοιας ισχύος στο πλαίσιο του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, ΣΛΕΕ θα

αντέβαινε στον σκοπό που υπαγόρευσε την προσθήκη της τελευταίας αυτής διατάξεως και ο οποίος συνίσταται στην καθιέρωση ηπιότερων προϋποθέσεων παραδεκτού των προσφυγών ακυρώσεως που ασκούνται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα.

33 Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι το δεύτερο και το τρίτο τμήμα της επίδικης αποφάσεως έχουν γενική ισχύ.

34 Όσον αφορά, τρίτον, το πρώτο τμήμα της επίδικης αποφάσεως, είναι αληθές ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η εντολή ανακτήσεως αφορά ατομικά τους δικαιούχους του επίμαχου καθεστώτος ενισχύσεων στο μέτρο που αυτοί διατρέχουν τον κίνδυνο, από την έκδοση μιας τέτοιας εντολής, να αναζητηθούν τα παρασχεθέντα σε αυτούς πλεονεκτήματα και, επομένως, εντάσσονται σε έναν περιορισμένο κύκλο (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 19ης Οκτωβρίου 2000, Ιταλία και Sardegna Lines κατά Επιτροπής, C-15/98 και C-105/99, EU:C:2000:570, σκέψεις 33 έως 35, της 29ης Απριλίου 2004, Ιταλία κατά Επιτροπής, C-298/00 P, EU:C:2004:240, σκέψη 39, καθώς και της 9ης Ιουνίου 2011, Comitato «Venezia vuole vivere» κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-71/09 P, C-73/09 P και C-76/09 P, EU:C:2011:368, σκέψη 56).

35 Ωστόσο, αντίθετα προς όσα υποστηρίζει η Επιτροπή, από τη νομολογία αυτή δεν μπορεί να συναχθεί ότι το πρώτο τμήμα της επίδικης αποφάσεως στερείται γενικής ισχύος και, επομένως, κανονιστικού χαρακτήρα.

36 Συγκεκριμένα, από την εν λόγω νομολογία προκύπτει ότι το γεγονός ότι το τμήμα αυτό της αποφάσεως αφορά ατομικά τον στενό κύκλο των δικαιούχων του συγκεκριμένου καθεστώτος ενισχύσεων δεν εμποδίζει να γίνει δεκτό ότι το εν λόγω τμήμα έχει γενική ισχύ εφόσον εφαρμόζεται σε αντικειμενικώς προσδιοριζόμενες καταστάσεις και παράγει έννομα αποτελέσματα έναντι κατηγοριών προσώπων που καθορίζονται κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο.

37 Τούτο συμβαίνει εν προκειμένω.

38 Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι, με το πρώτο τμήμα της επίδικης αποφάσεως, η Επιτροπή έκρινε ότι δεν υπήρχε λόγος να διατάξει την ανάκτηση των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν δυνάμει της απαλλαγής από τον ICI, παρά τον παράνομο και μη συμβατό με την εσωτερική αγορά χαρακτήρα τους, η απόφαση αυτή διαιωνίζει τα αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα του γενικού και αφηρημένου μέτρου που συνιστά η απαλλαγή αυτή ως προς έναν απεριόριστο αριθμό ανταγωνιστών των δικαιούχων των ενισχύσεων οι οποίες χορηγήθηκαν βάσει του εν λόγω μέτρου. Επομένως, η διάταξη αυτή έχει εφαρμογή σε αντικειμενικώς προσδιοριζόμενες καταστάσεις και παράγει έννομα αποτελέσματα έναντι κατηγοριών προσώπων που καθορίζονται κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο.

39 Επομένως, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι το πρώτο τμήμα της επίδικης αποφάσεως έχει γενική ισχύ. Ως εκ τούτου, το πρώτο σκέλος του μοναδικού λόγου που προέβαλε η Επιτροπή με τις αιτήσεις της αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του δεύτερου σκέλους του λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

40 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον συνήγαγε τον άμεσο επηρεασμό του P. Ferracci και της Scuola Elementare Maria Montessori από το γεγονός και μόνον ότι αυτοί θα μπορούσαν ενδεχομένως να βρίσκονται σε σχέση ανταγωνισμού με τους δικαιούχους των επίμαχων εθνικών μέτρων. Η προσέγγιση την οποία ακολούθησε το Γενικό Δικαστήριο δεν είναι σύμφωνη με αυτή την οποία υιοθέτησε το Δικαστήριο με τις αποφάσεις της 28ης Απριλίου 2015, T & L Sugars και Sidul Açúcares κατά Επιτροπής (C-456/13 P, EU:C:2015:284),

καθώς και της 17ης Σεπτεμβρίου 2015, Confederazione Cooperative Italiane κ.λπ. κατά Anicav κ.λπ. (C-455/13 P, C-457/13 P και C-460/13 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2015:616). Προκειμένου να αποδείξει ότι η προσβαλλόμενη πράξη τον αφορά άμεσα, ο προσφεύγων πρέπει να αποδείξει ότι η πράξη αυτή έχει αρκούντως συγκεκριμένες συνέπειες επί της καταστάσεώς του.

41 Η Scuola Elementare Maria Montessori αμφισβητεί την ορθότητα της επιχειρηματολογίας αυτής.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

42 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η προϋπόθεση να αφορά η απόφαση που αποτελεί το αντικείμενο της προσφυγής άμεσα ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο, την οποία θέτει το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, απαιτεί να συντρέχουν σωρευτικώς δύο κριτήρια, ήτοι το προσβαλλόμενο μέτρο πρέπει, αφενός, να παράγει άμεσα αποτελέσματα επί της νομικής καταστάσεως του ιδιώτη και, αφετέρου, να μην καταλείπει εξουσία εκτιμήσεως στους αποδέκτες του που είναι επιφορτισμένοι με την εφαρμογή του, δεδομένου ότι αυτή έχει καθαρώς αυτόματο χαρακτήρα και απορρέει αποκλειστικά από τη ρύθμιση της Ένωσης, χωρίς εφαρμογή άλλων παρεμβαλλομένων κανόνων (αποφάσεις της 5ης Μαΐου 1998, Glencore Grain κατά Επιτροπής, C-404/96 P, EU:C:1998:196, σκέψη 41 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, της 13ης Οκτωβρίου 2011, Deutsche Post και Γερμανία κατά Επιτροπής, C-463/10 P και C-475/10 P, EU:C:2011:656, σκέψη 66, καθώς και διάταξη της 19ης Ιουλίου 2017, Lysoform Dr. Hans Rosemann και Ecolab Deutschland κατά ECHA, C-666/16 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2017:569, σκέψη 42).

43 Όσον αφορά ειδικότερα τους σχετικούς με τις κρατικές ενισχύσεις κανόνες, υπογραμμίζεται ότι αυτοί αποσκοπούν στη διατήρηση του ανταγωνισμού (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 15ης Ιουνίου 2006, Air Liquide Industries Belgium, C-393/04 και C-41/05, EU:C:2006:403, σκέψη 27 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 17ης Ιουλίου 2008, Essent Netwerk Noord κ.λπ., C-206/06, EU:C:2008:413, σκέψη 60). Επομένως, στον τομέα αυτό, το γεγονός ότι μια απόφαση της Επιτροπής αφήνει ανέπαφες τις συνέπειες εθνικών μέτρων τα οποία ο προσφεύγων, στο πλαίσιο καταγγελίας που υπέβαλε στο θεσμικό αυτό όργανο, υποστήριξε ότι δεν ήταν σύμφωνα με τον ως άνω σκοπό και τον έθεταν σε μειονεκτική θέση από απόψεως ανταγωνισμού, μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η απόφαση αυτή επηρεάζει άμεσα τη νομική του κατάσταση, ιδίως το απορρέον από τις σχετικές με τις κρατικές ενισχύσεις διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ δικαίωμά του να μην υφίσταται τις συνέπειες της στρεβλώσεως του ανταγωνισμού λόγω των επίμαχων μέτρων (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 1986, Cofaz κ.λπ. Επιτροπής, 169/84, EU:C:1986:42, σκέψη 30).

44 Εν προκειμένω, όσον αφορά το πρώτο από τα δύο κριτήρια που μνημονεύονται στη σκέψη 42 της παρούσας αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, κατ' ουσίαν, με τη σκέψη 42 της αποφάσεως της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής (T-220/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:484), και με τη σκέψη 45 της αποφάσεως της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Ferracci κατά Επιτροπής (T-219/13, EU:T:2016:485), ότι αυτό πληρούνταν, για τον λόγο ότι οι υπηρεσίες που παρέχονταν αντιστοίχως από τον P. Ferracci και τη Scuola Elementare Maria Montessori ήταν παρόμοιες με αυτές που προσφέρονταν από τους δικαιούχους των εθνικών μέτρων τα οποία εξετάστηκαν με την επίδικη απόφαση και ότι, ως εκ τούτου, οι πρώτοι «μπορούσ[αν] να διατηρ[ούν] ανταγωνιστικές σχέσεις» με τους δεύτερους.

45 Όπως ορθώς υποστηρίζει η Επιτροπή, η συλλογιστική αυτή ενέχει πλάνη περί το δίκαιο.

46 Συγκεκριμένα, μολονότι δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο, στο στάδιο της εξετάσεως του παραδεκτού, να αποφανθεί οριστικώς επί της υπάρξεως ανταγωνιστικής σχέσεως μεταξύ του προσφεύγοντος και των δικαιούχων των εθνικών μέτρων που εξετάστηκαν στο πλαίσιο αποφάσεως της Επιτροπής περί κρατικών ενισχύσεων, όπως η επίδικη (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 28ης Ιανουαρίου 1986, Cofaz κ.λπ. κατά Επιτροπής, 169/84, EU:C:1986:42, σκέψη 28, καθώς και της 20ής Δεκεμβρίου 2017, Binca Seafoods κατά Επιτροπής, C-268/16 P, EU:C:2017:1001, σκέψη 59), εντούτοις, ο άμεσος

επηρεασμός του προσφεύγοντος δεν μπορεί να συναχθεί από μόνο το ενδεχόμενο υπάρξεως ανταγωνιστικής σχέσεως όπως το ενδεχόμενο που διαπιστώθηκε με τις αναιρεσιβαλλόμενες αποφάσεις.

47 Συγκεκριμένα, στο μέτρο που η προϋπόθεση του άμεσου επηρεασμού απαιτεί η προσβαλλόμενη πράξη να παράγει άμεσα αποτελέσματα επί της νομικής καταστάσεως του προσφεύγοντος, ο δικαστής της Ένωσης οφείλει να εξακριβώσει αν ο προσφεύγων εξέθεσε κατά τρόπο πειστικό τους λόγους για τους οποίους η απόφαση της Επιτροπής είναι ικανή να τον θέσει σε μειονεκτική θέση από απόψεως ανταγωνισμού και, ως εκ τούτου, να έχει συνέπειες επί της νομικής καταστάσεώς του.

48 Εντούτοις, υπενθυμίζεται ότι, αν το σκεπτικό αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου ενέχει παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, αλλά το διατακτικό της είναι ορθό κατ' άλλη νομική αιτιολογία, μια τέτοια παραβίαση δεν μπορεί να οδηγήσει σε αναίρεση της ως άνω αποφάσεως και πρέπει να γίνει αντικατάσταση αιτιολογίας (απόφαση της 26ης Ιουλίου 2017, Συμβούλιο κατά LTTE, C-599/14 P, EU:C:2017:583, σκέψη 75 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

49 Τούτο ισχύει εν προκειμένω.

50 Συγκεκριμένα, από τα δικόγραφα των προσφυγών που ο P. Ferracci και η Scuola Elementare Maria Montessori κατέθεσαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προκύπτει ότι αυτοί υποστήριξαν, επικαλούμενοι αποδεικτικά στοιχεία και χωρίς να αντικρουστούν στο σημείο αυτό από την Επιτροπή, ότι οι αντίστοιχες εγκαταστάσεις τους βρίσκονταν σε άμεση γειτνίαση με εκκλησιαστικά ή θρησκευτικά ιδρύματα που ασκούσαν δραστηριότητες παρόμοιες με τις δικές τους και τα οποία, επομένως, δραστηριοποιούνταν στην ίδια αγορά υπηρεσιών και στην ίδια γεωγραφική αγορά. Στον βαθμό που οι εν λόγω οντότητες ήταν, a priori, επιλέξιμες για τα εθνικά μέτρα που εξετάστηκαν με την επίδικη απόφαση, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο P. Ferracci και η Scuola Elementare Maria Montessori δικαιολόγησαν κατά τρόπο πειστικό ότι η επίδικη απόφαση ήταν ικανή να τους θέσει σε μειονεκτική θέση από απόψεως ανταγωνισμού και ότι, επομένως, η εν λόγω απόφαση επηρέαζε άμεσα τη νομική τους κατάσταση, ειδικότερα δε το δικαίωμά τους να μην υφίστανται στην αγορά αυτή τις συνέπειες της στρεβλώσεως του ανταγωνισμού λόγω των επίμαχων μέτρων.

51 Αντίθετα προς όσα υποστηρίζει η Επιτροπή, το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από τις αποφάσεις της 28ης Απριλίου 2015, T & L Sugars και Sidul Açúcares κατά Επιτροπής (C-456/13 P, EU:C:2015:284), καθώς και της 17ης Σεπτεμβρίου 2015, Confederazione Cooperative Italiane κ.λπ. κατά Anicav κ.λπ. (C-455/13 P, C-457/13 P και C-460/13 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2015:616). Μολονότι το Δικαστήριο έκρινε, με τις εν λόγω αποφάσεις, ότι το γεγονός και μόνον ότι διατάξεις οι οποίες θεσπίζονται στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής θέτουν τον προσφεύγοντα σε μειονεκτική θέση από πλευράς ανταγωνισμού δεν μπορεί, αυτό καθεαυτό, να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι οι διατάξεις αυτές επηρεάζουν τη νομική κατάσταση του προσφεύγοντος, εντούτοις η νομολογία αυτή δεν είναι δυνατό να τύχει εφαρμογής επί προσφυγών που ασκούνται από ανταγωνιστές των δικαιούχων κρατικών ενισχύσεων.

52 Συγκεκριμένα, οι παρατεθείσες στην προηγούμενη σκέψη υποθέσεις δεν αφορούσαν τους κανόνες περί κρατικών ενισχύσεων, οι οποίοι ακριβώς αποσκοπούν στη διατήρηση του ανταγωνισμού, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 43 της παρούσας αποφάσεως.

53 Κατά συνέπεια, οι προσφυγές του P. Ferracci και της Scuola Elementare Maria Montessori πληρούσαν το πρώτο από τα δύο κριτήρια που αναφέρονται στη σκέψη 42 της παρούσας αποφάσεως.

54 Όσον αφορά το δεύτερο από τα κριτήρια αυτά, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, με τη σκέψη 45 της αποφάσεως της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής (T-220/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:484) και τη σκέψη 48 της αποφάσεως της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Ferracci κατά Επιτροπής (T-219/13, EU:T:2016:485), ότι η επίδικη απόφαση, τόσο ως προς το πρώτο τμήμα όσο και ως προς το δεύτερο και το τρίτο τμήμα της, αναπτύσσει τα έννομα

αποτελέσματά της κατά εντελώς αυτόματο τρόπο δυνάμει της ρυθμίσεως της Ένωσης και μόνον και χωρίς εφαρμογή άλλων παρεμβαλλόμενων κανόνων. Όπως, όμως, επισήμανε, κατ' ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 52 των προτάσεών του, η εκτίμηση αυτή, η οποία δεν αμφισβητείται από την Επιτροπή στο πλαίσιο των υπό κρίση αιτήσεων αναιρέσεως, δεν ενέχει πλάνη περί το δίκαιο.

55 Επομένως, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η επίδικη απόφαση αφορούσε άμεσα τον P. Ferracci και τη Scuola Elementare Maria Montessori. Ως εκ τούτου, το δεύτερο σκέλος του μοναδικού λόγου που προβάλλεται με τις αιτήσεις αναιρέσεως της Επιτροπής πρέπει να απορριφθεί.

Επί του τρίτου σκέλος του λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

56 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι οι εθνικές πράξεις για την εφαρμογή των μέτρων που αποτελούν το αντικείμενο της επίδικης αποφάσεως δεν αποτελούσαν μέτρα εκτελέσεως έναντι του P. Ferracci και της Scuola Elementare Maria Montessori. Συναφώς, το Γενικό Δικαστήριο κακώς απέρριψε το επιχείρημά της ότι οι ανωτέρω θα μπορούσαν να ζητήσουν να τύχουν της ευνοϊκής φορολογικής μεταχειρίσεως που επιφυλάσσεται στους ανταγωνιστές τους και να προσβάλουν ενώπιον του εθνικού δικαστή την άρνηση της διοικήσεως αμφισβητώντας, με την ευκαιρία αυτή, το κύρος της επίδικης αποφάσεως. Η προσέγγιση την οποία ακολούθησε το Γενικό Δικαστήριο δεν είναι σύμφωνη προς την νομολογία του Δικαστηρίου που διαμορφώθηκε κατόπιν της αποφάσεως της 19ης Δεκεμβρίου 2013, Telefónica κατά Επιτροπής (C-274/12 P, EU:C:2013:852).

57 Η Scuola Elementare Maria Montessori αμφισβητεί την ορθότητα της επιχειρηματολογίας αυτής.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

58 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η φράση «χωρίς να περιλαμβάνουν εκτελεστικά μέτρα», κατά το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, ΣΛΕΕ, πρέπει να ερμηνεύεται με γνώμονα τον σκοπό της διατάξεως αυτής, ο οποίος συνίσταται, όπως προκύπτει από το ιστορικό της θεσπίσεώς της, στην αποτροπή του ενδεχομένου να υποχρεούται ο ιδιώτης να παραβεί τον νόμο προκειμένου να έχει πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Σε περίπτωση, όμως, κατά την οποία, κανονιστική πράξη παράγει άμεσα αποτελέσματα ως προς τη νομική κατάσταση φυσικού ή νομικού προσώπου χωρίς να απαιτούνται εκτελεστικά μέτρα, το πρόσωπο αυτό θα διέτρεχε τον κίνδυνο να στερηθεί αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας εάν δεν διέθετε ένδικο βοήθημα δυνάμενο να ασκηθεί ενώπιον του δικαιοδοτικού οργάνου της Ένωσης προς αμφισβήτηση της νομιμότητας της εν λόγω κανονιστικής πράξεως. Πράγματι, ελλείψει εκτελεστικών μέτρων, το φυσικό ή το νομικό πρόσωπο, μολονότι η επίμαχη πράξη το αφορά άμεσα, θα μπορούσε να επιτύχει τον δικαστικό της έλεγχο μόνον αφότου θα παρέβαινε τις διατάξεις της, επικαλούμενο την έλλειψη νομιμότητάς τους στο πλαίσιο των διαδικασιών που θα κινούνταν εναντίον του ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων (αποφάσεις της 19ης Δεκεμβρίου 2013, Telefónica κατά Επιτροπής, C-274/12 P, EU:C:2013:852, σκέψη 27, καθώς και της 13ης Μαρτίου 2018, European Union Copper Task Force κατά Επιτροπής, C-384/16 P, EU:C:2018:176, σκέψη 35 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

59 Αντιθέτως, σε περίπτωση κατά την οποία κανονιστική πράξη συνεπάγεται τη λήψη εκτελεστικών μέτρων, ο δικαστικός έλεγχος της τηρήσεως της εννόμου τάξεως της Ένωσης διασφαλίζεται ανεξαρτήτως αν τα μέτρα αυτά ελήφθησαν από την Ένωση ή από τα κράτη μέλη. Τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα τα οποία δεν δύνανται, λόγω των προϋποθέσεων παραδεκτού που καθορίζει το άρθρο 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, να προσβάλουν απευθείας ενώπιον του δικαιοδοτικού οργάνου της Ένωσης μια κανονιστική πράξη της Ένωσης, προστατεύονται από την έναντι αυτών εφαρμογή τέτοιας πράξεως με τη δυνατότητα να προσβάλουν τα εκτελεστικά μέτρα των οποίων τη λήψη

συνεπάγεται η πράξη αυτή (αποφάσεις της 19ης Δεκεμβρίου 2013, Telefónica κατά Επιτροπής, C-274/12 P, EU:C:2013:852, σκέψη 28, καθώς και της 13ης Μαρτίου 2018, European Union Copper Task Force κατά Επιτροπής, C-384/16 P, EU:C:2018:176, σκέψη 36 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

60 Οσάκις η θέση σε εφαρμογή τέτοιας πράξεως απόκειται στα θεσμικά και λοιπά όργανα ή στους οργανισμούς της Ένωσης, τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα δύνανται να ασκήσουν ευθεία προσφυγή ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης κατά των πράξεων εφαρμογής υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ και να προβάλουν, προς στήριξη της προσφυγής τους, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 277 ΣΛΕΕ, την έλλειψη νομιμότητας της επίμαχης βασικής πράξεως. Οσάκις η θέση αυτή σε εφαρμογή απόκειται στα κράτη μέλη, τα πρόσωπα αυτά μπορούν να επικαλεσθούν την έλλειψη κύρους της επίμαχης βασικής πράξεως ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, υποχρεώνοντάς τα να υποβάλουν στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα, βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ (αποφάσεις της 19ης Δεκεμβρίου 2013, Telefónica κατά Επιτροπής, C-274/12 P, EU:C:2013:852, σκέψη 29, καθώς και της 13ης Μαρτίου 2018, European Union Copper Task Force κατά Επιτροπής, C-384/16 P, EU:C:2018:176, σκέψη 37 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

61 Το Δικαστήριο έχει, εξάλλου, επανειλημμένως κρίνει ότι, προκειμένου να εκτιμηθεί κατά πόσο μια κανονιστική πράξη επάγεται εκτελεστικά μέτρα, πρέπει να εξετάζεται η κατάσταση του προσώπου που επικαλείται το δικαίωμα προσφυγής δυνάμει του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, ΣΛΕΕ. Είναι, επομένως, αδιάφορο αν η επίμαχη πράξη επάγεται εκτελεστικά μέτρα έναντι άλλων ιδιωτών. Επιπλέον, στο πλαίσιο της εκτιμήσεως αυτής, η εξέταση πρέπει να διενεργείται με γνώμονα αποκλειστικώς το αντικείμενο της προσφυγής (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 19ης Δεκεμβρίου 2013, Telefónica κατά Επιτροπής, C-274/12 P, EU:C:2013:852, σκέψεις 30 και 31, της 27ης Φεβρουαρίου 2014, Stichting Woonpunt κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-132/12 P, EU:C:2014:100, σκέψεις 50 και 51, καθώς και της 13ης Μαρτίου 2018, European Union Copper Task Force κατά Επιτροπής, C-384/16 P, EU:C:2018:176, σκέψεις 38 και 39 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

62 Εν προκειμένω, στο μέτρο που οι προσφυγές του P. Ferracci και της Scuola Elementare Maria Montessori απέβλεπαν στην ακύρωση του πρώτου τμήματος της επίδικης αποφάσεως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 69 των προτάσεών του, η επέλευση των εννόμων αποτελεσμάτων της αποφάσεως να μη διαταχθεί η ανάκτηση των ενισχύσεων που κρίθηκαν παράνομες και μη συμβατές με την εσωτερική αγορά, η οποία αποτελεί το αντικείμενο του πρώτου αυτού τμήματος, δεν απαιτούσε τη λήψη οποιουδήποτε εκτελεστικού μέτρου έναντι αυτών δυνάμενου να αποτελέσει το αντικείμενο δικαστικού ελέγχου ενώπιον του δικαστή της Ένωσης ή των εθνικών δικαστηρίων. Επομένως, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το εν λόγω τμήμα δεν επάγεται εκτελεστικά μέτρα, κατά την έννοια του άρθρου 263, τέταρτο εδάφιο, τρίτη περίπτωση, ΣΛΕΕ, έναντι του P. Ferracci και της Scuola Elementare Maria Montessori. Εξάλλου, η Επιτροπή δεν προβάλλει κανένα συγκεκριμένο επιχείρημα προκειμένου να αμφισβητήσει το συμπέρασμα αυτό.

63 Όσον αφορά το δεύτερο και το τρίτο τμήμα της επίδικης αποφάσεως, με τα οποία η Επιτροπή έκρινε ότι το άρθρο 149, παράγραφος 4, του TUIR και η προβλεπόμενη από το καθεστώς του IMU απαλλαγή δεν συνιστούν κρατικές ενισχύσεις, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, πρέπει να υπομνησθεί ότι το Δικαστήριο έχει ασφαλώς κρίνει, επανειλημμένως, ότι, έναντι των δικαιούχων καθεστώτος ενισχύσεων, οι εθνικές διατάξεις που θεσπίζουν το καθεστώς αυτό και οι πράξεις που θέτουν σε εφαρμογή τις διατάξεις αυτές, όπως η απόφαση επιβολής φόρου, συνιστούν εκτελεστικά μέτρα τα οποία επάγεται η απόφαση με την οποία το εν λόγω καθεστώς κηρύσσεται ασύμβατο με την εσωτερική αγορά ή κρίνεται συμβατό με την αγορά αυτή υπό τον όρο της τηρήσεως των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει το οικείο κράτος μέλος (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 19ης Δεκεμβρίου 2013, Telefónica κατά Επιτροπής, C-274/12 P, EU:C:2013:852, σκέψεις 35 και 36, της 27ης Φεβρουαρίου 2014, Stichting Woonpunt κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-132/12 P, EU:C:2014:100, σκέψεις 52 και 53, καθώς και της 27ης Φεβρουαρίου 2014, Stichting Woonlinie κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-133/12 P, EU:C:2014:105, σκέψεις 39 και 40).

64 Η νομολογία αυτή εξηγείται από το γεγονός ότι ο δικαιούχος καθεστώτος ενισχύσεων δύναται, στο μέτρο που πληροί τις προϋποθέσεις του εσωτερικού δικαίου για την υπαγωγή στο καθεστώς αυτό, να ζητήσει από τις εθνικές αρχές τη χορήγηση της ενισχύσεως, όπως αυτή θα είχε χορηγηθεί εφόσον υφίστατο απόφαση απαλλαγμένη όρων διαπιστώνουσα ότι το εν λόγω καθεστώς είναι συμβατό με την εσωτερική αγορά, και να προσβάλει ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων την πράξη με την οποία απορρίφθηκε το αίτημα αυτό, επικαλούμενος την έλλειψη νομιμότητας της αποφάσεως της Επιτροπής με την οποία το επίμαχο καθεστώς κηρύσσεται ασύμβατο με την εσωτερική αγορά ή κρίνεται συμβατό με την αγορά αυτή υπό τον όρο της τηρήσεως των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει το οικείο κράτος μέλος, προκειμένου να υποχρεώσει τα εν λόγω δικαστήρια να υποβάλουν στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με το κύρος της αποφάσεως αυτής (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 19ης Δεκεμβρίου 2013, Telefónica κατά Επιτροπής, C-274/12 P, EU:C:2013:852, σκέψεις 36 και 59, καθώς και διάταξη της 15ης Ιανουαρίου 2015, Banco Bilbao Vizcaya Argentaria και Telefónica κατά Επιτροπής, C-587/13 P και C-588/13 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2015:18, σκέψεις 49 και 65).

65 Ωστόσο, η εν λόγω νομολογία δεν είναι δυνατό να τύχει εφαρμογής στην περίπτωση των ανταγωνιστών των δικαιούχων εθνικού μέτρου το οποίο έχει κριθεί ότι δεν συνιστά κρατική ενίσχυση, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, όπως είναι ο P. Ferracci και η Scuola Elementare Maria Montessori. Συγκεκριμένα, η κατάσταση ενός τέτοιου ανταγωνιστή διαφέρει από εκείνη των δικαιούχων ενισχύσεων στους οποίους αναφέρεται η ως άνω νομολογία, στο μέτρο που ο εν λόγω ανταγωνιστής δεν πληροί τις προϋποθέσεις που θέτει το επίμαχο εθνικό μέτρο προκειμένου να μπορεί να επωφεληθεί αυτού.

66 Υπό τις συνθήκες αυτές, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 71 των προτάσεών του, είναι εντελώς τεχνητή η κατασκευή βάσει της οποίας ο εν λόγω ανταγωνιστής θα πρέπει να ζητήσει από τις εθνικές αρχές τη χορήγηση του πλεονεκτήματος αυτού και να προσβάλει την πράξη με την οποία απορρίπτεται το αίτημά του ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, προκειμένου να υποχρεώσει το τελευταίο να υποβάλει στο Δικαστήριο ερώτημα σχετικά με το κύρος της αποφάσεως της Επιτροπής αναφορικά με το εν λόγω μέτρο.

67 Επομένως, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η επίδικη απόφαση δεν επαγόταν ούτε με το πρώτο, ούτε με το δεύτερο ή το τρίτο τμήμα της εκτελεστικά μέτρα έναντι της Scuola Elementare Maria Montessori και του P. Ferracci.

68 Επομένως, πρέπει να απορριφθεί το τρίτο σκέλος του μοναδικού λόγου που προέβαλε η Επιτροπή με τις αιτήσεις της αναιρέσεως και, συνακόλουθα, να απορριφθούν οι εν λόγω αιτήσεις αναιρέσεως στο σύνολό τους.

Επί της αιτήσεως αναιρέσεως της Scuola Elementare Maria Montessori στην υπόθεση C-622/16 P

Επί του πρώτου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

69 Ο πρώτος λόγος αναιρέσεως που προβάλλει η Scuola Elementare Maria Montessori, με τον οποίο αυτή προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι επικύρωσε το πρώτο τμήμα της επίδικης αποφάσεως, υποδιαιρείται σε τέσσερα σκέλη. Με το πρώτο σκέλος, η Scuola Elementare Maria Montessori υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο παρέβη το άρθρο 108 ΣΛΕΕ, το άρθρο 14, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999 και το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, καθόσον αναγνώρισε στην Επιτροπή το δικαίωμα να διαπιστώσει απόλυτη αδυναμία ανακτήσεως παράνομων ενισχύσεων ήδη κατά το στάδιο της επίσημης διαδικασίας έρευνας και όχι μόνο στο στάδιο της εκτελέσεως διαταγής περί

ανακτήσεως. Η απόλυτη αδυναμία ανακτήσεως των παράνομων ενισχύσεων δεν συνιστά, κατά την άποψή της, γενική αρχή του δικαίου κατά την έννοια του άρθρου 14, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του κανονισμού 659/1999.

70 Με το δεύτερο και το τρίτο σκέλος του λόγου αναιρέσεως, η Scuola Elementare Maria Montessori υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο, καθόσον επικύρωσε το πρώτο τμήμα της επίδικης αποφάσεως, ερμήνευσε εσφαλμένως την έννοια της «απόλυτης αδυναμίας», στο μέτρο που η Επιτροπή συνήγαγε την απόλυτη αδυναμία ανακτήσεως των εν λόγω παράνομων ενισχύσεων από το γεγονός και μόνον ότι ήταν αδύνατο να συγκεντρωθούν οι αναγκαίες για την ανάκτηση των εν λόγω ενισχύσεων πληροφορίες μέσω των ιταλικών βάσεων κτηματολογικών και φορολογικών δεδομένων. Το γεγονός αυτό συνιστούσε πρόβλημα αμιγώς εσωτερικής φύσεως, το οποίο δεν μπορούσε, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι υφίσταται απόλυτη αδυναμία ανακτήσεως των εν λόγω ενισχύσεων.

71 Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο παρέβη τους κανόνες περί κατανομής του βάρους αποδείξεως, καθόσον απέρριψε τα επιχειρήματα της Scuola Elementare Maria Montessori αναφορικά με την ύπαρξη εναλλακτικών τρόπων οι οποίοι θα είχαν καταστήσει δυνατή την ανάκτηση των εν λόγω ενισχύσεων. Κατά τη Scuola Elementare Maria Montessori, αυτή δεν έφερε το βάρος να αποδείξει τη δυνατότητα ανακτήσεως των εν λόγω ενισχύσεων, αλλά στην Ιταλική Δημοκρατία απέκειτο να συνεργαστεί καλόπιστα με την Επιτροπή υποδεικνύοντας εναλλακτικούς τρόπους που θα καθιστούσαν δυνατή την, μερική έστω, ανάκτηση των εν λόγω ενισχύσεων.

72 Με το τέταρτο σκέλος, η Scuola Elementare Maria Montessori προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι παραμόρφωσε τα αποδεικτικά στοιχεία, καθόσον έκρινε ότι ήταν αδύνατο να συγκεντρωθούν οι αναγκαίες πληροφορίες για την ανάκτηση των εν λόγω ενισχύσεων μέσω των ιταλικών βάσεων κτηματολογικών και φορολογικών δεδομένων.

73 Η Επιτροπή, υποστηριζόμενη από την Ιταλική Δημοκρατία, αντιτείνει, όσον αφορά το πρώτο σκέλος, ότι το γεγονός ότι η επίδικη απόφαση δεν περιέχει διαταγή περί ανακτήσεως των παράνομων ενισχύσεων είναι σύμφωνο προς το άρθρο 14, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999, το οποίο απαγορεύει στην Επιτροπή να διατάσσει την ανάκτηση παράνομης ενισχύσεως όταν η ανάκτηση αυτή αντίκειται σε γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης. Σύμφωνα με τη γενική αρχή του δικαίου κατά την οποία «ουδείς υποχρεούται στα αδύνατα», η Επιτροπή δεν θα μπορούσε να επιβάλει μια υποχρέωση της οποίας η εκτέλεση είναι, αντικειμενικώς και απολύτως, αδύνατη.

74 Όσον αφορά το δεύτερο και το τρίτο σκέλος, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι απόλυτη αδυναμία ανακτήσεως των παράνομων ενισχύσεων μπορεί, επίσης, να προκύπτει από την οικεία εθνική ρύθμιση. Το επιχείρημα σχετικά με την ύπαρξη εναλλακτικών τρόπων οι οποίοι θα μπορούσαν να καταστήσουν δυνατή την ανάκτηση των εν λόγω ενισχύσεων θέτει υπό αμφισβήτηση εκτιμήσεις περί των πραγματικών περιστατικών οι οποίες δεν μπορούν να αποτελέσουν το αντικείμενο αιτήσεως αναιρέσεως. Το βάρος αποδείξεως της υπάρξεως αυτών των μεθόδων φέρει, σύμφωνα με τις γενικές αρχές, η Scuola Elementare Maria Montessori, που επικαλέστηκε την ύπαρξή τους.

75 Όσον αφορά το τέταρτο σκέλος, το επιχείρημα με το οποίο προβάλλεται παραμόρφωση του περιεχομένου των αποδεικτικών στοιχείων είναι απαράδεκτο και, εν πάση περιπτώσει, αβάσιμο.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

76 Όσον αφορά το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 14, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του κανονισμού 659/1999, σε περίπτωση αρνητικής αποφάσεως για υπόθεση παράνομων ενισχύσεων, η Επιτροπή αποφασίζει την εκ μέρους του οικείου κράτους μέλους λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων για την ανάκτηση της ενισχύσεως από τον δικαιούχο.

77 Συναφώς, αποτελεί πάγια νομολογία ότι η έκδοση διαταγής ανακτήσεως των παράνομων ενισχύσεων αποτελεί τη φυσική και λογική συνέπεια της διαπιστώσεως του παράνομου χαρακτήρα των ενισχύσεων. Ο κύριος δε σκοπός που επιδιώκεται με τη διαταγή αυτή ανακτήσεως, είναι, κατ' ουσίαν, η εξάλειψη της στρεβλώσεως του ανταγωνισμού που προκλήθηκε εξαιτίας του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος που παρέσχε η παράνομη ενίσχυση (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 15ης Δεκεμβρίου 2005, Unicredito Italiano, C-148/04, EU:C:2005:774, σκέψη 113 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, της 1ης Οκτωβρίου 2015, Electrabel και Dunamenti Erőmű κατά Επιτροπής, C-357/14 P, EU:C:2015:642, σκέψη 111 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Επιτροπή κατά Aer Lingus και Ryanair Designated Activity, C-164/15 P και C-165/15 P, EU:C:2016:990, σκέψη 116).

78 Εντούτοις, σύμφωνα με το άρθρο 14, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του κανονισμού 659/1999, η Επιτροπή δεν απαιτεί ανάκτηση της ενισχύσεως εάν αυτό αντίκειται σε κάποια γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης.

79 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με τα σημεία 107 και 110 των προτάσεών του, η αρχή κατά την οποία «ουδείς υποχρεούται στα αδύνατα» περιλαμβάνεται μεταξύ των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 3ης Μαρτίου 2016, Daimler, C-179/15, EU:C:2016:134, σκέψη 42).

80 Μολονότι από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ο μοναδικός αμυντικός ισχυρισμός τον οποίο δύναται να προβάλει κράτος μέλος κατά προσφυγής λόγω παραβάσεως που έχει ασκήσει η Επιτροπή βάσει του άρθρου 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ είναι αυτός με τον οποίο προβάλλεται απόλυτη αδυναμία προσήκουσας εκτελέσεως της εκδοθείσας από το θεσμικό όργανο αυτό αποφάσεως με την οποία διατάχθηκε η ανάκτηση της επίμαχης ενισχύσεως (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 15ης Ιανουαρίου1986, Επιτροπή κατά Βελγίου, 52/84, EU:C:1986:3, σκέψη 14· της 1ης Ιουνίου 2006, Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-207/05, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2006:366, σκέψη 45, καθώς και της 9ης Νοεμβρίου 2017, Επιτροπή κατά Ελλάδας, C-481/16, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2017:845, σκέψη 28 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), εντούτοις, η νομολογία αυτή αφορά αποκλειστικώς τα μέσα άμυνας που μπορεί να προβάλει το εν λόγω κράτος μέλος κατά διαταγής της Επιτροπής περί ανακτήσεως και όχι το ζήτημα κατά πόσον μπορεί ή όχι να διαπιστωθεί απόλυτη αδυναμία ανακτήσεως των επίμαχων ενισχύσεων ήδη κατά το στάδιο της επίσημης διαδικασίας έρευνας.

81 Επιπλέον και κυρίως, το επιχείρημα της Scuola Elementare Maria Montessori ότι απόλυτη αδυναμία ανακτήσεως των παρανόμων ενισχύσεων μπορεί να διαπιστωθεί μόνο μετά την έκδοση διαταγής ανακτήσεως προσκρούει στο ίδιο το γράμμα του άρθρου 14, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του κανονισμού 659/1999, από το οποίο προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν εκδίδει διαταγή ανακτήσεως, εάν αυτό αντίκειται σε γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης.

82 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να εκδώσει, επί ποινή ανισχύρου αυτής, διαταγή περί ανακτήσεως της οποίας η εκτέλεση είναι, από της εκδόσεώς της, αντικειμενικώς και απολύτως, αδύνατον να πραγματοποιηθεί (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 17ης Ιουνίου 1999, Βέλγιο κατά Επιτροπής, C-75/97, EU:C:1999:311, σκέψη 86).

83 Στο μέτρο που η Scuola Elementare Maria Montessori στηρίζει επίσης το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως επί της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, υπενθυμίζεται ότι, δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, η αρχή αυτή έχει εφαρμογή καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας εξετάσεως ενός μέτρου βάσει των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης για τις κρατικές ενισχύσεις (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 15ης Νοεμβρίου 2011, Επιτροπή και Ισπανία κατά Government of Gibraltar και Ηνωμένου Βασιλείου, C-106/09 P και C-107/09 P, EU:C:2011:732, σκέψη 147 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Club Hotel Loutraki κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-131/15 P, EU:C:2016:989, σκέψη 34).

84 Επομένως, στην περίπτωση που, όπως εν προκειμένω, το οικείο κράτος μέλος προβάλλει, ήδη κατά το στάδιο της επίσημης διαδικασίας έρευνας, την ύπαρξη απόλυτης αδυναμίας ανακτήσεως, η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας υποχρεώνει το εν λόγω κράτος μέλος, ήδη σε αυτό το στάδιο, να υποβάλει στην κρίση της Επιτροπής τους λόγους για τους οποίους προβάλλει τα ανωτέρω και την Επιτροπή να εξετάσει προσεκτικά τους λόγους αυτούς. Επομένως, σε αντίθεση προς όσα υποστηρίζει η Scuola Elementare Maria Montessori, η αρχή αυτή δεν επιβάλλει στην Επιτροπή να συνοδεύει κάθε απόφαση με την οποία ενισχύσεις κηρύσσονται παράνομες και ασύμβατες προς την κοινή αγορά με διαταγή ανακτήσεως, αλλά την υποχρεώνει να λαμβάνει υπόψη τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν ενώπιόν της από το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος σε σχέση με την ύπαρξη απόλυτης αδυναμίας ανακτήσεως.

85 Επομένως, το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

86 Όσον αφορά το τέταρτο σκέλος αυτού του λόγου αναιρέσεως, υπενθυμίζεται ότι ο αναιρεσείων οφείλει, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 256 ΣΛΕΕ, του άρθρου 58, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του άρθρου 168, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, να προσδιορίζει επακριβώς τα στοιχεία τα οποία, κατά την άποψή του, παραμόρφωσε το Γενικό Δικαστήριο και να καταδεικνύει τα σφάλματα αναλύσεως στα οποία αυτό, κατά την εκτίμησή του, υπέπεσε και τα οποία είχαν ως αποτέλεσμα την εκ μέρους του παραμόρφωση αυτή. Εξάλλου, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η παραμόρφωση πρέπει να προκύπτει προδήλως από τα στοιχεία της δικογραφίας, χωρίς να απαιτείται εκ νέου εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και των αποδεικτικών στοιχείων (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 9ης Ιουνίου 2011, Comitato «Venezia vuole vivere» κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-71/09 P, C-73/09 P και C-76/09 P, EU:C:2011:368, σκέψεις 152 και 153, καθώς και της 8ης Μαρτίου 2016, Ελλάδα κατά Επιτροπής, C-431/14 P, EU:C:2016:145, σκέψη 32 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

87 Εν προκειμένω, η Scuola Elementare Maria Montessori αναφέρεται, στο πλαίσιο του εν λόγω τετάρτου σκέλους, μόνον στην απάντηση της Επιτροπής της 17ης Σεπτεμβρίου 2015 σε ερώτηση που έθεσε το Γενικό Δικαστήριο στο πλαίσιο μέτρου οργανώσεως της διαδικασίας, η οποία παρατίθεται στη σκέψη 100 της αποφάσεως της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής (T-220/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:484) και στην οποία η Επιτροπή εξέθεσε τις διατάξεις της ιταλικής νομοθεσίας που αφορούν τις βάσεις φορολογικών δεδομένων.

88 Πλην όμως, επισημαίνεται, αφενός, ότι η Scuola Elementare Maria Montessori ουδόλως αμφισβητεί την παρουσίαση του ουσιαστικού περιεχομένου του εν λόγω αποδεικτικού στοιχείου, όπως αυτή χωρεί με τις σκέψεις 101 και 102 της αποφάσεως αυτής, αλλά περιορίζεται να θέσει υπό αμφισβήτηση την εκτίμηση στην οποία προέβη το Γενικό Δικαστήριο βάσει του στοιχείου αυτού. Αφετέρου, η Scuola Elementare Maria Montessori δεν εκθέτει σε τι έγκειται το πρόδηλο σφάλμα της εκτιμήσεως του Γενικού Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία οι ιταλικές βάσεις φορολογικών δεδομένων δεν παρείχαν τη δυνατότητα να διαπιστωθεί αναδρομικώς ο τύπος των δραστηριοτήτων που ασκούσαν οι οντότητες που έχαιραν απαλλαγής από τον ICI για τα ακίνητά τους και να υπολογισθεί το ποσό των παρανόμως χορηγηθεισών απαλλαγών.

89 Επομένως, το τέταρτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως δεν είναι δυνατό να ευδοκιμήσει.

90 Όσον αφορά το δεύτερο και το τρίτο σκέλος αυτού του λόγου αναιρέσεως, που πρέπει να εξεταστούν από κοινού, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τις προσφυγές λόγω παραβάσεως αποφάσεως με την οποία διατάσσεται η ανάκτηση παράνομων ενισχύσεων, κράτος μέλος το οποίο συναντά δυσχέρειες που δεν είχαν προβλεφθεί και δεν μπορούσαν να προβλεφθούν ή αντιλαμβάνεται ότι θα υπάρξουν συνέπειες που δεν είχε υπολογίσει η Επιτροπή, οφείλει να θέσει τα προβλήματα αυτά στην κρίση της Επιτροπής, προτείνοντας κατάλληλες τροποποιήσεις της επίμαχης αποφάσεως. Στην περίπτωση αυτή, βάσει της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, η Επιτροπή και το κράτος μέλος οφείλουν να συνεργαστούν καλόπιστα για να υπερνικήσουν τις δυσκολίες, τηρουμένων πλήρως των διατάξεων της Συνθήκης ΛΕΕ και, ιδίως, εκείνων που αφορούν τις ενισχύσεις (βλ., υπό

την έννοια αυτή, αποφάσεις της 2ας Ιουλίου 2002, Επιτροπή κατά Ισπανίας, C-499/99, EU:C:2002:408, σκέψη 24, καθώς και της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-304/09, EU:C:2010:812, σκέψη 37 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

91 Ωστόσο, η προϋπόθεση περί απόλυτης αδυναμίας εκτελέσεως δεν πληρούται οσάκις το καθού κράτος μέλος απλώς γνωστοποιεί στην Επιτροπή την ύπαρξη εσωτερικών δυσχερειών νομικής, πολιτικής ή πρακτικής φύσεως οι οποίες θα πρέπει να αποδοθούν σε πράξεις ή παραλείψεις των εθνικών αρχών και τις οποίες παρουσιάζει η εκτέλεση της επίμαχης αποφάσεως, χωρίς να προβαίνει σε καμία ουσιαστική ενέργεια προς τις οικείες επιχειρήσεις προκειμένου να ανακτήσει την ενίσχυση και χωρίς να προτείνει στην Επιτροπή εναλλακτικούς τρόπους εφαρμογής της αποφάσεως αυτής οι οποίοι θα καθιστούσαν δυνατή την υπέρβαση των εν λόγω δυσχερειών (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 13ης Νοεμβρίου 2008, Επιτροπή κατά Γαλλίας, C-214/07, EU:C:2008:619, σκέψη 50, καθώς και της 12ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά Γαλλίας, C-37/14, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2015:90, σκέψη 66 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

92 Η νομολογία αυτή έχει εφαρμογή, mutatis mutandis, στην εκτίμηση, κατά την επίσημη διαδικασία εξετάσεως, του κατά πόσον υφίσταται απόλυτη αδυναμία ανακτήσεως των παρανόμων ενισχύσεων. Ως εκ τούτου, κράτος μέλος που αντιμετωπίζει, στο στάδιο αυτό της διαδικασίας, δυσχέρειες όσον αφορά την ανάκτηση των σχετικών ενισχύσεων οφείλει να θέσει τις δυσχέρειες αυτές στην κρίση της Επιτροπής και να συνεργάζεται καλόπιστα με το εν λόγω θεσμικό όργανο για την υπέρβασή τους, μεταξύ άλλων προτείνοντας σε αυτό εναλλακτικούς τρόπους για την, μερική έστω, ανάκτηση των εν λόγω ενισχύσεων. Σε κάθε περίπτωση, η Επιτροπή υποχρεούται να εξετάζει προσεκτικά τις προβαλλόμενες δυσχέρειες και τους προτεινόμενους εναλλακτικούς τρόπους ανακτήσεως. Μόνον όταν η Επιτροπή διαπιστώνει, κατόπιν τέτοιας προσεκτικής εξετάσεως, ότι δεν υφίστανται εναλλακτικοί τρόποι οι οποίοι να καθιστούν δυνατή την, μερική έστω, ανάκτηση των οικείων παρανόμων ενισχύσεων μπορεί η εν λόγω ανάκτηση να θεωρηθεί, αντικειμενικώς και απολύτως, αδύνατη.

93 Εν προκειμένω, από τις σκέψεις 76 και 85 της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής (T-220/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:484), προκύπτει ότι η Επιτροπή περιορίστηκε, στο πρώτο μέρος της επίδικης αποφάσεως, να συναγάγει την απόλυτη αδυναμία ανακτήσεως των επίμαχων παράνομων ενισχύσεων από το γεγονός και μόνον ότι ήταν αδύνατο να συγκεντρωθούν οι αναγκαίες για την ανάκτηση των εν λόγω ενισχύσεων πληροφορίες μέσω των ιταλικών βάσεων κτηματολογικών και φορολογικών δεδομένων, παραλείποντας να εξετάσει την ενδεχόμενη ύπαρξη εναλλακτικών τρόπων που θα καθιστούσαν δυνατή την, μερική έστω, ανάκτηση των εν λόγω ενισχύσεων.

94 Επικυρώνοντας, ωστόσο, την ως άνω απόφαση επί του σημείου αυτού, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο.

95 Συγκεκριμένα, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με τα σημεία 116 και 117 των προτάσεών του, το γεγονός ότι οι απαραίτητες πληροφορίες για την ανάκτηση των επίμαχων παρανόμων ενισχύσεων δεν μπορούσαν να συγκεντρωθούν μέσω των ιταλικών βάσεων κτηματολογικών και φορολογικών δεδομένων πρέπει να θεωρηθεί ότι συνιστά εσωτερική δυσκολία που θα πρέπει να αποδοθεί σε πράξεις ή παραλείψεις των εθνικών αρχών. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου που παρατίθεται στη σκέψη 91 της παρούσας αποφάσεως, τέτοιες εσωτερικές δυσχέρειες δεν αρκούν για να συναχθεί απόλυτη αδυναμία ανακτήσεως.

96 Από τις σκέψεις 90 έως 92 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι η ανάκτηση παράνομων ενισχύσεων μπορεί να θεωρηθεί, αντικειμενικώς και απολύτως, αδύνατη μόνον όταν η Επιτροπή διαπιστώνει, μετά από προσεκτική εξέταση, ότι συντρέχουν σωρευτικώς δύο προϋποθέσεις, ήτοι, αφενός, το υποστατό των δυσχερειών που επικαλείται το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος και, αφετέρου, η απουσία εναλλακτικών τρόπων ανακτήσεως. Όπως, όμως, επισημάνθηκε στη σκέψη 93 της παρούσας

αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο επικύρωσε το πρώτο μέρος της επίδικης αποφάσεως, παρά το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν είχε προβεί, με την απόφαση αυτή, σε προσεκτική εξέταση προκειμένου να εκτιμηθεί αν πληρούται η δεύτερη από τις προϋποθέσεις αυτές.

97 Επομένως, η πλάνη περί το δίκαιο την οποία ενέχει η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής (T-220/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:484), ταυτίζεται με αυτήν στην οποία επίσης υπέπεσε το Γενικό Δικαστήριο καθόσον απέρριψε, με τις σκέψεις 86 και 104 έως 110 της αποφάσεως αυτής, το επιχείρημα που προέβαλε η Scuola Elementare Maria Montessori κατά το οποίο η Επιτροπή όφειλε να εξετάσει την ύπαρξη εναλλακτικών τρόπων οι οποίοι να καθιστούν δυνατή την, μερική έστω, ανάκτηση των επίμαχων ενισχύσεων, με την αιτιολογία ότι η Scuola Elementare Maria Montessori δεν κατόρθωσε να αποδείξει την ύπαρξη αυτή.

98 Συγκεκριμένα, στο μέτρο που το άρθρο 14, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999 επιβάλλει στην Επιτροπή, κατά κανόνα, την υποχρέωση να διατάξει την ανάκτηση παράνομης ενισχύσεως και μόνον κατ' εξαίρεση επιτρέπει σε αυτή να μην απαιτήσει ανάκτηση, στην Επιτροπή απέκειτο να διαπιστώσει, με την επίδικη απόφαση, ότι πληρούνταν οι προϋποθέσεις που της επιτρέπουν να μη διατάξει την ανάκτηση και δεν όφειλε η Scuola Elementare Maria Montessori να αποδείξει ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου ότι υφίσταντο εναλλακτικοί τρόποι οι οποίοι καθιστούσαν δυνατή την, μερική έστω, ανάκτηση των εν λόγω ενισχύσεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Γενικό Δικαστήριο δεν μπορούσε να αρκεστεί στη διαπίστωση ότι, ενώπιόν του, η Scuola Elementare Maria Montessori δεν κατόρθωσε να αποδείξει ότι υφίσταντο τέτοιοι εναλλακτικοί τρόποι.

99 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνουν δεκτά το δεύτερο και το τρίτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως και ο λόγος αυτός να απορριφθεί κατά τα λοιπά.

Επί του δεύτερου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

100 Η Scuola Elementare Maria Montessori υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι η απαλλαγή από τον IMU που αποτελεί το αντικείμενο του τρίτου σκέλους της επίδικης αποφάσεως δεν συνιστούσε κρατική ενίσχυση, κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, για τον λόγο ότι η απαλλαγή αυτή δεν είχε εφαρμογή σε οικονομικές δραστηριότητες. Συναφώς, η Scuola Elementare Maria Montessori υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη τη νομολογία του Δικαστηρίου, καθόσον απέρριψε το επιχείρημά της που στηριζόταν στο ότι οι δραστηριότητες που καλύπτονταν από την εν λόγω απαλλαγή είχαν επαχθή χαρακτήρα, με το σκεπτικό ότι η απαλλαγή αυτή είχε εφαρμογή μόνον επί των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που παρέχονταν δωρεάν ή έναντι καταβολής συμβολικού αντιτίμου. Ορίζοντας ως «συμβολικό» ένα ποσό το οποίο καλύπτει ένα τμήμα του πραγματικού κόστους της υπηρεσίας, η ιταλική νομοθεσία επιτρέπει τη χορήγηση της επίμαχης απαλλαγής σε επιχειρήσεις που χρηματοδοτούν τις παρεχόμενες υπηρεσίες εκπαιδεύσεως κυρίως από το αντάλλαγμα το οποίο καταβάλουν οι μαθητές ή οι γονείς τους.

101 Επιπλέον, η Scuola Elementare Maria Montessori προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι έκρινε ότι η μη εφαρμογή της απαλλαγής από τον IMU επί οικονομικών δραστηριοτήτων διασφαλίζεται, επίσης, από το γεγονός ότι η απαλλαγή αυτή καλύπτει μόνο δραστηριότητες οι οποίες, ως εκ της φύσεώς τους, δεν ανταγωνίζονται τις δραστηριότητες άλλων επιχειρήσεων οι οποίες επιδιώκουν κερδοσκοπικό σκοπό. Συγκεκριμένα, το γεγονός αυτό δεν ασκεί επιρροή όσον αφορά τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες, καθόσον αυτές, ως εκ της φύσεώς τους, ανταγωνίζονται τις δραστηριότητες άλλων παραγόντων της αγοράς.

102 Η Επιτροπή και η Ιταλική Δημοκρατία αντικρούουν την επιχειρηματολογία αυτή.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

103 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το δίκαιο του ανταγωνισμού της Ένωσης και, ειδικότερα, η απαγόρευση του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ αφορούν τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια της «επιχειρήσεως» καλύπτει κάθε φορέα ο οποίος ασκεί οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς που τον διέπει και τον τρόπο της χρηματοδοτήσεώς του (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 10ης Ιανουαρίου 2006, Cassa di Risparmio di Firenze κ.λπ., C-222/04, EU:C:2006:8, σκέψη 107, καθώς και της 27ης Ιουνίου 2017, Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania, C-74/16, EU:C:2017:496, σκέψεις 39 και 41 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

104 Συνιστά οικονομική δραστηριότητα, μεταξύ άλλων, κάθε δραστηριότητα παροχής υπηρεσιών σε συγκεκριμένη αγορά, ήτοι προσφοράς παροχών που κατά κανόνα προσφέρονται έναντι αμοιβής. Συναφώς, το ουσιώδες χαρακτηριστικό της αμοιβής έγκειται στο γεγονός ότι αποτελεί την οικονομική αντιπαροχή της αντίστοιχης παροχής (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2007, Schwarz και Gootjes-Schwarz, C-76/05, EU:C:2007:492, σκέψεις 37 και 38, καθώς και της 27ης Ιουνίου 2017, Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania, C-74/16, EU:C:2017:496, σκέψεις 45 και 47).

105 Όσον αφορά τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τα μαθήματα που διδάσκονται σε εκπαιδευτικά ιδρύματα που χρηματοδοτούνται κυρίως από ιδιωτικούς πόρους, οι οποίοι δεν προέρχονται από τον ίδιο τον παρέχοντα τις υπηρεσίες, αποτελούν υπηρεσίες, δεδομένου ότι ο σκοπός στον οποίον αποβλέπουν τα ιδρύματα αυτά έγκειται πράγματι στην προσφορά υπηρεσίας έναντι αμοιβής (απόφαση της 27ης Ιουνίου 2017, Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania, C-74/16, EU:C:2017:496, σκέψη 48 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

106 Εν προκειμένω, το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε, με τις σκέψεις 136 και 140 της αποφάσεως της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής (T-220/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:484), ότι η απαλλαγή από τον IMU ίσχυε μόνο για τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που παρέχονταν δωρεάν ή έναντι καταβολής συμβολικού αντιτίμου το οποίο κάλυπτε τμήμα μόνον του πραγματικού κόστους της υπηρεσίας, τμήμα το οποίο δεν έπρεπε να έχει σχέση με το κόστος αυτό.

107 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, όσον αφορά την ερμηνεία του εθνικού δικαίου από το Γενικό Δικαστήριο, το Δικαστήριο, στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως, είναι αρμόδιο μόνο για να εξακριβώσει αν υπήρξε παραμόρφωση του δικαίου αυτού, η οποία πρέπει να προκύπτει κατά τρόπο πρόδηλο από τα στοιχεία της δικογραφίας (απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Επιτροπή κατά Hansestadt Lübeck, C-524/14 P, EU:C:2016:971, σκέψη 20 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

108 Δεδομένου, ωστόσο, ότι η Scuola Elementare Maria Montessori δεν επικαλείται παραμόρφωση, πρέπει να απορριφθεί εξαρχής ως απαράδεκτο το επιχείρημά της ότι η ιταλική νομοθεσία επιτρέπει τη χορήγηση της απαλλαγής από τον IMU για εκπαιδευτικές δραστηριότητες που χρηματοδοτούνται κυρίως από τους σπουδαστές ή τους γονείς τους.

109 Όσον αφορά το επιχείρημα της Scuola Elementare Maria Montessori που αντλείται από το γεγονός ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη τη νομολογία του Δικαστηρίου που παρατίθεται στις σκέψεις 103 έως 105 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με τα σημεία 142 έως 144 των προτάσεών του, δεδομένου ότι το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε, στο πλαίσιο της εκ μέρους του ερμηνείας του οικείου εθνικού δικαίου, ότι η απαλλαγή από τον IMU ισχύει μόνο για τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που παρέχονται δωρεάν ή έναντι καταβολής συμβολικού αντιτίμου το οποίο δεν έχει σχέση με το κόστος της εν λόγω υπηρεσίας, δεν

υπέπεσε σε νομική πλάνη καθόσον απέρριψε την αιτίαση της Scuola Elementare Maria Montessori που στηρίζεται στο ότι η απαλλαγή αυτή είχε εφαρμογή σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες που παρέχονται έναντι αμοιβής.

110 Στο μέτρο που η Scuola Elementare Maria Montessori προσάπτει επιπλέον στο Γενικό Δικαστήριο ότι έκρινε ότι η μη εφαρμογή της απαλλαγής από τον IMU επί οικονομικών δραστηριοτήτων εξασφαλίζεται επίσης από το γεγονός ότι η απαλλαγή αυτή καλύπτει μόνο δραστηριότητες που, ως εκ της φύσεώς τους, δεν ανταγωνίζονται δραστηριότητες άλλων επιχειρήσεων που επιδιώκουν κερδοσκοπικό σκοπό, το επιχείρημά της αυτό πρέπει να απορριφθεί ως αλυσιτελές, διότι αφορά επάλληλη αιτιολογία.

111 Επομένως, ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

112 Δεδομένου ωστόσο ότι ο πρώτος λόγος αναιρέσεως έγινε δεκτός ως προς το δεύτερο και το τρίτος σκέλος του, πρέπει να αναιρεθεί η απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής (T-220/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:484), κατά το μέτρο που το Γενικό Δικαστήριο επικύρωσε το πρώτο τμήμα της επίδικης αποφάσεως και να απορριφθεί κατά τα λοιπά η εν λόγω αίτηση αναιρέσεως.

Επί της προσφυγής ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου στην υπόθεση T-220/13

113 Κατά το άρθρο 61, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίοδος, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε περίπτωση αναιρέσεως της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου, εάν η αίτηση αναιρέσεως κριθεί βάσιμη, το Δικαστήριο μπορεί να αποφανθεί οριστικά επί της διαφοράς, εφόσον αυτή είναι ώριμη προς εκδίκαση.

114 Τούτο συμβαίνει εν προκειμένω.

115 Συναφώς, αρκεί να επισημανθεί ότι, όπως υποστηρίζει κατ' ουσίαν η Scuola Elementare Maria Montessori στο πλαίσιο του πρώτου λόγου ακυρώσεως που προβάλει με την προσφυγή της, η επίδικη απόφαση, ως προς το πρώτο τμήμα της, ενέχει, για τους λόγους που εκτίθενται στις σκέψεις 90 έως 99 της παρούσας αποφάσεως, πλάνη περί το δίκαιο, στο μέτρο που η Επιτροπή διαπίστωσε την απόλυτη αδυναμία ανακτήσεως των παράνομων ενισχύσεων που χορηγήθηκαν βάσει του ICI χωρίς να έχει εξετάσει προσεκτικά το σύνολο των προϋποθέσεων που απαιτούνται κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου προκειμένου να προβεί σε μια τέτοια διαπίστωση.

116 Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτός ο πρώτος λόγος ακυρώσεως που προέβαλε με την προσφυγή της η Scuola Elementare Maria Montessori και να ακυρωθεί, κατά τούτο, η επίδικη απόφαση.

Επί των δικαστικών εξόδων

117 Κατά το άρθρο 184, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, όταν η αίτηση αναιρέσεως απορρίπτεται ως αβάσιμη ή όταν γίνεται δεκτή και το Δικαστήριο κρίνει το ίδιο οριστικά τη διαφορά, αυτό αποφαίνεται επί των εξόδων. Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, το οποίο εφαρμόζεται στην αναιρετική διαδικασία δυνάμει του άρθρου 184, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα έξοδα εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου.

118 Το άρθρο 138, παράγραφος 3, του εν λόγω Κανονισμού, το οποίο εφαρμόζεται στην αναιρετική διαδικασία δυνάμει του άρθρου 184, παράγραφος 1, αυτού, προβλέπει επιπλέον ότι, σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων, κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά έξοδά του. Πάντως, αν τούτο

δικαιολογείται από τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως, το Δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει ότι ένας διάδικος, πέραν των δικαστικών εξόδων του, φέρει και μέρος των εξόδων του αντιδίκου.

119 Τέλος, κατά το άρθρο 140, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, που εφαρμόζεται στην αναιρετική διαδικασία δυνάμει του άρθρου 184, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, τα κράτη μέλη και τα όργανα που παρεμβαίνουν στη δίκη φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα.

120 Εν προκειμένω, όσον αφορά την αίτηση αναιρέσεως στην υπόθεση C-622/16 P, πρέπει, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της υπό κρίση υποθέσεως, η Scuola Elementare Maria Montessori να φέρει το ήμισυ των δικαστικών εξόδων της και η Επιτροπή, πέραν των δικαστικών της εξόδων, να φέρει το ήμισυ των δικαστικών εξόδων της Scuola Elementare Maria Montessori. Όσον αφορά την προσφυγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου στην υπόθεση T-220/13, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι μόνον ο πρώτος από τους λόγους ακυρώσεως που προέβαλε η Scuola Elementare Maria Montessori έγινε οριστικώς δεκτός, αυτή φέρει τα δύο τρίτα των δικαστικών εξόδων της Επιτροπής και των δικών της δικαστικών εξόδων και η Επιτροπή το ένα τρίτο των εξόδων της Scuola Elementare Maria Montessori και των δικών της δικαστικών εξόδων.

121 Όσον αφορά την αίτηση αναιρέσεως στην υπόθεση C-623/16 P, δεδομένου ότι η Scuola Elementare Maria Montessori ζήτησε την καταδίκη της Επιτροπής στα δικαστικά έξοδα και η Επιτροπή ηττήθηκε, πρέπει η Επιτροπή να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

122 Όσον αφορά την αίτηση αναιρέσεως στην υπόθεση C-624/16 P, δεδομένου ότι ο P. Ferracci δεν ζήτησε την καταδίκη της Επιτροπής και η τελευταία ηττήθηκε, πρέπει αυτή να φέρει τα δικαστικά έξοδά της.

123 Η Ιταλική Κυβέρνηση φέρει τα δικαστικά έξοδά της στις υποθέσεις C-622/16 P έως C-624/16 P.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφασίζει:

1) **Αναιρεί την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 15ης Σεπτεμβρίου 2016, Scuola Elementare Maria Montessori κατά Επιτροπής (T-220/13, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:484), κατά το μέτρο που απέρριψε την προσφυγή της Scuola Elementare Maria Montessori Srl με αίτημα την ακύρωση της αποφάσεως 2013/284/ΕΕ της Επιτροπής, της 19ης Δεκεμβρίου 2012, σχετικά με την κρατική ενίσχυση S.A. 20829 [C 26/2010, πρώην NN 43/2010 (πρώην CP 71/2006)] Καθεστώς απαλλαγής από τον δημοτικό φόρο ακίνητης περιουσίας για ακίνητα που χρησιμοποιούνται από μη εμπορικές οντότητες για ειδικούς σκοπούς που χορήγησε η Ιταλία, καθόσον η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν διέταξε την ανάκτηση των παράνομων ενισχύσεων που χορηγήθηκαν δυνάμει της απαλλαγής από τον Imposta comunale sugli immobili (δημοτικό φόρο ακίνητης περιουσίας).**

2) **Απορρίπτει, κατά τα λοιπά, την αίτηση αναιρέσεως στην υπόθεση C-622/16 P.**

3) **Ακυρώνει την απόφαση 2013/284, καθόσον η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν διέταξε την ανάκτηση των παράνομων ενισχύσεων που χορηγήθηκαν δυνάμει της απαλλαγής από τον Imposta comunale sugli immobili (δημοτικό φόρο ακίνητης περιουσίας).**

4) **Απορρίπτει τις αιτήσεις αναιρέσεως στις υποθέσεις C-623/16 P και C-624/16 P.**

5) **Η Scuola Elementare Maria Montessori Srl φέρει το ήμισυ των δικαστικών της εξόδων στα οποία υποβλήθηκε στο πλαίσιο της αιτήσεως αναιρέσεως στην υπόθεση C-622/16 P καθώς και τα δύο τρίτα των δικαστικών εξόδων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των δικών της δικαστικών εξόδων των συναφών με την προσφυγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υπόθεση T-220/13.**

6) Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φέρει, όσον αφορά τα δικαστικά έξοδά της, το ένα τρίτο των δικαστικών εξόδων των συναφών με την προσφυγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υπόθεση T-220/13 και τα συναφή με τις αιτήσεις αναιρέσεως στις υποθέσεις C-622/16 P έως C-624/16 P έξοδα και, όσον αφορά τα δικαστικά έξοδα της Scuola Elementare Maria Montessori Srl, το ένα τρίτο των δικαστικών εξόδων των συναφών με την προσφυγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υπόθεση T-220/13 και το ήμισυ των δικαστικών εξόδων των συναφών με την αίτηση αναιρέσεως στην υπόθεση C-622/16 P καθώς και τα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκε στο πλαίσιο της υποθέσεως C-623/16 P.

7) Η Ιταλική Δημοκρατία φέρει τα δικαστικά της έξοδα στις υποθέσεις C-622/16 P έως C-624/16 P.

(υπογραφές)